

The Principal Political Culture and Democracy Development of the Rural People in the Northeastern Today

Warunya Sririn^{1*} Pornamarin Promgird²
and Jaggapan Cadchumsang³

^{1, 2, 3}Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

*Corresponding Author, E-mail: warunyasririn@gmail.com

Abstract

This research article aims to analyze the principal political culture of a rural village in the upper Northeast Thailand which includes thought patterns, beliefs, values, and behaviors of the villagers that has been involving the political system and prominently displayed for a long time. The data in this qualitative research is collected from 22 participants in the target group including key informants, village leaders, academics and intellectuals, and politicians through the use of in-depth interviews and non - participation observations. The studies discovered two categories of the principal political culture in this village. Firstly, a particular

set of opinions, beliefs, and values towards the political system involves the belief that politics means elections, exchanges of interests, obedience and surrender to an authority, and beliefs in fortune and karma. Secondly, patterns of political behavior cover apathy towards public interests, greater perception of political information, limited discussions on political matters or public issues, and a culture of avoiding confrontation and conflict in political issues. In this article, the relationship of the occurring phenomenon is elaborated by finding supportive reasons and criticizing hidden conditions underneath.

Keywords: Democratic Political Culture, Political Culture, Political Sociology, Principal of Political Culture

วัฒนธรรมทางการเมืองหลักกับการพัฒนาประชาธิปไตย ของคนชนบทอีสานในวันนี้

วารัญญา ศรีริน^{1*} พรอัมรินทร์ พรหมเกิด²
และ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง³

^{1, 2, 3} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Corresponding Author, E-mail: warunyasririn@gmail.com

45

ปีที่ 27
ฉบับที่ 3
ก.ย.
-
ส.ค.
2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการวิเคราะห์วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ อันเป็นการศึกษาถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดเป็นด้านหลักมานานซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการเมือง การศึกษาที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการและปัญญาชน นักการเมือง จำนวน 22 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือสามารถจำแนกออกได้เป็นสองรูปแบบคือ 1) ด้านความโน้มเอียงที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของกลุ่มคนที่มีต่อระบบการเมือง มีลักษณะดังนี้ ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง การเมืองคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์

ระหว่างกัน ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ รวมถึงความเชื่อในเรื่องโชคชะตาวาสนาและเคราะห์กรรม 2) ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง มีลักษณะดังนี้ วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นแต่มีการพุดคุยถกเถียงในเรื่องราวทางการเมืองน้อย และมีวัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง ในบทความนี้ยังได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ดังกล่าวที่เกิดขึ้น ด้วยการหาเหตุผลมารองรับพร้อมกับการวิพากษ์ข้อค้นพบต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ว่า เพราะเหตุใดปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเกิดขึ้นได้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองหลัก สังคมวิทยาการเมือง

บทนำ

ในทุกสังคมการเมืองจะมีองค์ประกอบสำคัญอันเป็นตัวบ่งชี้ถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนที่มีต่อระบบการเมือง หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมือง” ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ (Faulk, 2000; Chilton, 1991) อาจกล่าวได้ว่าระบบการเมืองแบบใดแบบหนึ่งจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบนั้นเป็นรากฐาน จึงจะทำให้ระบบการเมืองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ (Nakata, 2012) ความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยนั้นเห็นได้ชัดเจนจากที่ Inglehart and Wayne (2000) ให้ข้อสรุปว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กล่าวคือ ความอยู่รอดของประชาธิปไตยนั้นขึ้นอยู่กับว่าประชาชนคนธรรมดาสามัญมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อไปในแนวทางประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือความสำเร็จของกระบวนการเป็นประชาธิปไตยนั้น ประชาชนจะต้องมีบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติที่มีส่วนช่วยให้เกิดประชาธิปไตยด้วยการพัฒนาประชาธิปไตยจึงจะมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพได้

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยแบบดั้งเดิมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และระบอบอุปถัมภ์มายาวนาน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยค่อนข้างไปทางอำนาจนิยมและประเพณีนิยม กอปรกับความมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของสังคมไทยเอง ทั้งหมดนี้ทำให้สังคมไทยมีการพัฒนาประชาธิปไตยที่ล่าช้า (Promgird, 2014) ผลที่ตามมาคือ จวบจนถึงปัจจุบันสังคมไทยก็ยังไม่หลุดพ้นจากระบบอำนาจนิยมและระบอบอุปถัมภ์ได้ นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมทางการเมือง

แบบประชาธิปไตยยังไม่ได้รับการปลูกฝังในแวดวงการเมืองไทย มีפקต้องพูดถึงรัฐธรรมนูญธรรมดาสามัญทั้งหลายที่ยังยึดมั่นอยู่กับวัฒนธรรมจารีตประเพณีแบบดั้งเดิม ขณะที่ชนชั้นปกครองส่วนใหญ่ที่เคยชินต่อการวางตัวเป็นเจ้าของขุนมูลนายก็ไม่เต็มใจที่จะมอบอำนาจให้แก่ปวงชนปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ อำนาจนิยม และการวางตัวเป็นอภิสิทธิ์ที่อยู่เหนือกฎหมายและระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมของกลุ่มผู้มีอำนาจมิให้เห็นกันอยู่ทั่วไปในทุกความสัมพันธ์ทางสังคมของคนไทย (Punnahitanon, 2012)

จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมาล้มเหลวเพราะยังขาดการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองอันเป็นพื้นฐานรองรับระบบการเมืองการปกครองที่ดำรงอยู่ ซึ่งก็คือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic Culture) นั่นเอง (Nakata, 2012) ในขณะที่ผู้นำทางการเมืองไทยก็ยิ่งเน้นการพัฒนาประชาธิปไตยเฉพาะรูปแบบที่เป็นระบบและสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว อันได้แก่ การร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การพัฒนาความเข้มแข็งของพรรคการเมือง การกระจายอำนาจระหว่างสถาบันการเมือง และการพัฒนาองค์กรอิสระขึ้นมาเพื่อควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ แต่ละเลยการพัฒนาปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย (Promgird, 2016; Nakata, 2012; Wongchaisuwan, 2008; Sirikrai, 2007) ซึ่งการพัฒนาประชาธิปไตยที่เน้นเพียงแต่ระบบและสถาบันทางการเมืองนั้น ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่มีน้อยมาก แต่มักได้ประโยชน์เฉพาะกับกลุ่มการเมืองบางกลุ่มที่ช่วงชิงความได้เปรียบทางการเมือง และโดยเฉพาะกับกลุ่มที่ยึดกุมอำนาจรัฐเท่านั้น ขณะที่ม้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้แสดงให้เห็นมาตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาแล้วว่า การพัฒนาสถาบันการเมืองประชาธิปไตยที่เน้นแต่เพียงรูปแบบอย่างเดียว โดยไม่ได้มี

การฝังรากลึกเข้าไปในจิตใจผู้คนจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น จะไม่สามารถทำงานได้และไม่มีความยั่งยืนพอ (Meyer & Hinchmanwith, 2008)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีข้อมูลทางวิชาการที่พบว่าระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความผูกพันกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมากเช่นนี้ แต่ก็ยังไม่มีผลงานทางวิชาการในสังคมไทยที่มีจำนวนมากพอมาอ้างอิงเป็นหลักฐานยืนยันเพื่อใช้เป็นแนวทางผลักดันในการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน (Promgird, 2016; 2014; 2013) และไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนที่สามารถเป็นไปได้โดยปราศจากความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เพราะชุมชนท้องถิ่นเปรียบเสมือนรากฐานของสังคม (Wasi, 2007) ดังนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยจึงต้องเริ่มต้นพัฒนาประชาธิปไตยที่ระดับท้องถิ่นก่อน เพื่อให้ท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยระดับชาติ

ผู้วิจัยเห็นว่าหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือมีความน่าสนใจศึกษาเนื่องจากเหตุผลประการแรกคือ อีสานเหนือเป็นดินแดนแห่งความเชื่อความศรัทธาทางด้านศาสนาพุทธ ฝับริชบุรุษและผีแห่งธรรมชาติ อันดำรงอยู่อย่างหนาแน่น ซึ่งการมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อเช่นนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากชาวอีสานเหนือได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลุ่มน้ำโขงไท-ลาว โดยเฉพาะการได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของชนชาติไทลาว (Chaithieng, 2017) อันส่งผลต่ออุปนิสัยและบุคลิกภาพของชาวอีสานเหนือ กล่าวคือ มักนอบน้อมและเคารพต่อธรรมชาติ เคารพนับถือผู้อาวุโส มีการสืบทอดจารีตประเพณีของบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด และให้ความสำคัญกับผู้ชายให้มีอำนาจในการปกครองเป็นส่วนใหญ่ (Natsupa & Ouitrakul, 2017) จะเห็นได้ว่าภายในหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือมีวัฒนธรรมที่เด่นชัดมากแห่งหนึ่ง จึงมีความน่าสนใจใน

การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองควบคู่กันไปด้วย

เหตุผลประการที่สอง หมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือในอดีตมีการดำรงอยู่อย่างเป็นธรรมชาติของครอบครัวและชุมชน โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นภายในหมู่บ้านมากนัก ซึ่งการมีค่านิยมเรื่องความเท่าเทียมกันแสดงให้เห็นถึงการมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งการดำรงอยู่ของชุมชนและเครือข่ายของดินแดนอีสานเหนือที่สืบเนื่องมาจากกว่า 600 ปี ซึ่งนับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีเสถียรภาพอยู่มาก (Natsupa & Ouitrakul, 2017) ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของอีสานเหนือจึงถือว่าเป็นรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนไทลาวมาแต่ดั้งเดิมและยังเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันและสืบทอดต่อกันมายาวนานของผู้คนอันเป็นวัฒนธรรมของสังคม และมีวัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสังคมนวมอยู่ด้วย (Thammawat, 1988) การจะเข้าใจถึงวัฒนธรรมทางการเมืองอันเป็นเรื่องของแบบแผนทัศนคติ ค่านิยม ระบบความคิด ความเชื่อพื้นฐาน บรรทัดฐาน รวมทั้งการให้การสนับสนุนทางการเมืองโดยทั่วไปของผู้คนภายในสังคมชุมชนท้องถิ่นและระบบการเมืองนั้น (Almond & Powell, 1966) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจวิถีชีวิต พฤติกรรม การเกาะเกี่ยวกันอยู่กับรากฐานทางวัฒนธรรม ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นและบุคลิกภาพของกลุ่มชนที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย (Boossabong, 2007; Saengduangkhae, 1980)

เหตุผลประการที่สาม เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้ในอดีตเคยเป็นเขตการเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองของกองทัพปลดแอกแห่งประเทศไทย (ทปท.) ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อันเป็นยุคสงครามประชาชนที่ต่อสู้กับอำนาจรัฐ ขณะเดียวกันในยุคหลังที่ผ่านมา ยังคงเคยเป็นเขตพื้นที่เคลื่อนไหวและการต่อสู้ของกลุ่มการเมืองบางกลุ่ม (คนเสื้อแดง) จากเหตุการณ์และความรู้สึกถึงการถูกเอารัดเอาเปรียบมายาวนานของชาวอีสาน จึงทำให้เกิดการต่อต้านอำนาจรัฐในรูปแบบ

ต่าง ๆ จนอาจกล่าวได้ว่า “อีสานคือตัวแทนหรือศูนย์กลางการต่อสู้ของประชาชนที่ถูกกดขี่” (Boossabong, 2007) ประเด็นทั้งหมดนี้นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษา และการทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชนท้องถิ่นภาคอีสานเหนือ

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีนักวิชาการกล่าวถึงสังคมและวัฒนธรรมของภาคอีสานบ้าง แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ไม่มีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองในมุมมองทางสังคมวิทยาการเมืองเลย ดังเช่น คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๆ ได้เคยสำรวจบรรณานุกรมเพื่อจัดทำเป็นบรรณนิทัศน์พบว่ามี 4 ประเด็นเท่านั้นที่มีงานวิจัยเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในภาคอีสานคือ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ พลังความคิดและภูมิปัญญา วัฒนธรรมกับการพัฒนา และศิลปวัฒนธรรม (Srisontisuk, 2014) ขณะที่ยังไม่มีนักวิชาการคนใดที่ศึกษาถึงเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลักหรือที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของอีสาน อันเป็นประเด็นหลักที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในบทความนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง ระเบียบวิธีวิทยา และผลการศึกษา รูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอีสานเหนือ พร้อมทั้งจะมีการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการใช้แนวคิดทฤษฎีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง (Civic Culture) อันเป็นแนวคิดที่สนับสนุนคำจูงต่อการสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตยมาวิเคราะห์ร่วมด้วย เพื่อทำให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้ใช้แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองมาเป็นกรอบในการมอง นักวิชาการทางสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ต่างเห็นพ้องกันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ทรงพลังและมีศักยภาพมากที่สุดที่นำเสนอถึงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ระบบความคิด ความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกับระบบการเมืองการปกครอง (System of Governance) (Faulk, 2000; Chilton, 1991) ซึ่งกรอบแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองยังถือได้ว่าเป็นหนึ่งในกรอบแนวคิดทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางการเมือง ดังเห็นได้จากการศึกษาของ Almond and Verba (1963) ที่พบข้อสรุปอันสำคัญ คือ “ในสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่แตกต่างกันด้วย” ข้อสรุปเช่นนี้ได้ถูกสนับสนุนและถูกยืนยันอีกครั้งจาก Fukuyama (1992) ที่เห็นว่า “ถ้าจะให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้ด้วยดี จะต้องมึระบบความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของประชาชนที่สามารถปรับปรนเข้ากันได้ดี (Assimilated) กับระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ ด้วย” อันมีนัยความหมายว่า ถ้าจะให้ประชาธิปไตยพัฒนาไปได้ดี ผู้คนในสังคมจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้วย วัฒนธรรมทางการเมืองยังบอกถึงความชอบธรรม (Legitimate) ของระบบการเมืองนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้ถูกนำมาใช้ในงานของ Almond and Verba (1963) ในผลงานการศึกษาที่มีชื่อเสียงเรื่อง “The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations” โดยใช้ปัจจัยเกี่ยวกับความสำนึกทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นตัวชี้วัด เพื่อดูว่าปัจเจกบุคคลหรือประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองนั้นมีคุณภาพในเรื่องการรับรู้ มีความเข้าใจ มีความตระหนัก และมีความโน้มเอียงต่อระบบ

การเมืองการปกครองของพวกเขาเป็นอย่างไร อันมาจากคำถามดั้งเดิมทางสังคมวิทยาการเมืองที่ว่า “ประชาชนสามารถสร้างผลกระทบต่อระบบการเมืองที่พวกเขาดำรงอยู่ได้อย่างไร”

Almond และ Verba ได้จำแนกลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบหรือท้องถิ่น (Parochial Political Culture) 2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไปรษไฟฟ้า (Subject Political Culture) และ 3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture) อย่างไรก็ดี แม้ว่าจากผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีความผูกพันกับระบบการเมือง รวมถึงมีการเรียกร้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้จะอยู่ในสังคมที่มีระดับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมสูง แต่ Almond และ Verba ก็ได้ยืนยันว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม” เป็นวัฒนธรรมการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด

ภายหลังกักคิดทั้งสองได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาใหม่ พร้อมกับการเสนอรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม หรือเรียกว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” (The Civic Culture) อันเป็นการผสมผสานของตัวแบบวัฒนธรรมทางการเมืองทั้ง 3 รูปแบบด้วยกัน โดยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักอยู่ และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไปรษไฟฟ้า และแบบท้องถิ่นคานกันอยู่ แต่มีสัดส่วนน้อยกว่าแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” จะเน้นพฤติกรรมของประชาชนที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ โดยประชาชนเป็นผู้ที่สนใจการเมืองอย่างใคร่ครวญรอบคอบ อันเป็นการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และเป็นไปด้วยความสมัครใจ และมีจิตสำนึกของประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (Faulk, 2000)

ในผลงานของนักวิชาการรุ่นหลัง การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองหรือทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมบางอย่าง ยังนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพและเข้มแข็ง และจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Deep Ship) ดังเห็นได้จากผลงานล่าสุดของ Dalton and Welzel (2018) ซึ่งได้เสนอข้อค้นพบที่ทำนายต่องานวิชาการสังคมศาสตร์เป็นอย่างมาก กล่าวคือได้ชี้ให้เห็นว่า ในปัจจุบันมีประเทศจำนวนมากทั่วโลก ที่ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิด ความเชื่อ และค่านิยมไปอย่างมาก จากเดิมที่เคยมีความจงรักภักดียินยอมต่อระบบการเมือง (Allegiance) ไปสู่การกล้าเรียกร้อง และกล้ายืนยันในสิทธิของตนเองอย่างชัดเจน ในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น (Decidedly Assertive) หรือมีลักษณะที่เรียกว่า “Assertive Model of Citizenship” นั่นคือประชาชนเริ่มเกิดความไม่ไว้วางใจต่อระบบการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง รวมถึงสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ และตัวแทนของพวกเขา และประชาชนกล้าที่จะเผชิญหน้ากับกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง ด้วยการเสนอข้อเรียกร้องที่มาจากความต้องการของพวกเขาเอง ที่สำคัญมากไปกว่านั้นทั้ง Dalton and Welzel (2018) พบว่า แต่ละสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในทางก้าวหน้ามากขึ้น ทั้งหมดนี้ในท้ายที่สุดแล้วจะทำให้ประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ ทั้งในแง่ของการทำให้ชนชั้นนำมีความรับผิดชอบต่อประชาชน (Accountable) มากยิ่งขึ้น และทำให้ระบบการเมืองการปกครองมีประสิทธิภาพ (Effective Governance) มากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน Dalton and Welzel (2018) ยังเห็นว่า ในสังคมที่ประชาชนตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่ตนเองสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ สังคมที่ประชาชนมีความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมากขึ้น สังคมที่ประชาชนได้รับการศึกษามากขึ้น มีข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ผนวกกับการมีแรงบังคับอื่น ๆ จากความทันสมัยของสังคม ทั้งหมดนี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหมู่พลเมือง และเป็น

กระบวนการที่ทำให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นมาได้

โดยสรุปจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าในสังคมยุคหลัง แนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองยังทรงอิทธิพลและมีคุณค่าต่อการศึกษาทำความเข้าใจถึงรูปแบบของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับประชาธิปไตย และยังช่วยเสนอนโยบายการพัฒนาสังคมการเมืองในแต่ละสังคมให้ดำเนินไปในแนวทางประชาธิปไตยได้

ในบทความนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้กรอบแนวคิดในเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของกรอบแนวคิดหลักทางสังคมวิทยาการเมือง (Political Sociology Perspective)

ตามกรอบแนวคิดนี้เชื่อว่า “ระบอบการเมืองการปกครองแบบใดแบบหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ จะต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวย หรือช่วยสนับสนุนค้ำจุนต่อระบอบการเมืองการปกครองดังกล่าว เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองย่อมมีผลต่อโครงสร้าง และพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในประเทศนั้น ๆ” ผู้วิจัยให้นิยามความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักๆ คือ “แบบแผนของทัศนคติ ค่านิยม บรรทัดฐาน และความเชื่อพื้นฐานของบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกกล่อมเกลามาจากสถาบันทางสังคม จารีตประเพณี และประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มกันของผู้คนในสังคม หรือชุมชนท้องถิ่นนั้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักมานานในชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน” ขณะที่ผลการศึกษาของ Brown (2006) มีข้อสรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ กลุ่มที่หนึ่ง จำกัดขอบเขตความหมายในเรื่องความโน้มเอียงที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของปัจเจกชนหรือกลุ่มคนที่มีต่อระบบการเมือง หรือที่เรียกว่า “Subjective Orientations” กลุ่มที่สอง ให้ความหมายในแง่กว้างที่หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกชนหรือกลุ่มคน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง หรือ

ที่เรียกว่า “Pattern of Political Behavior” จากข้อสรุปเช่นนี้ทำให้มีความเข้าใจได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีการศึกษากันในโลกวิชาการโดยทั่วไปสามารถจำแนกออกเป็น 2 ความหมาย คือ มีทั้งความโน้มเอียงที่เป็นอัตวิสัย และที่หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของปัจเจกชนและกลุ่มคนในสังคมหนึ่ง ๆ ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะได้อาศัยกรอบแนวคิดของ Brown มาเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) แนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) มาเป็นพื้นฐานในการศึกษา โดยใช้หน่วยวิเคราะห์ระดับหมู่บ้าน พื้นที่ในการวิจัยคือ หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งของภาคอีสานเหนือ กลุ่มเป้าหมายหลักในการศึกษา ได้แก่

1) ผู้รู้ในชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของหมู่บ้านชนบทในอีสานเหนือ และอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านที่ทำการวิจัยไม่ต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนันตำบล ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ฯลฯ จำนวน 6 ราย โดยผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้รู้ในชุมชนตามเกณฑ์ในการคัดเลือกไว้คือ เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลบริบทที่สำคัญ ข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้และความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อการเมืองการปกครอง วัฒนธรรมภายในชุมชนท้องถิ่นของอีสานเหนือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน เนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับค่านิยม ความคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานของชาวบ้านที่มีต่อการเมือง และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพและศรัทธา

2) ชาวบ้านทั่วไป ได้แก่ ชาวบ้านตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพเกษตรกรทำนา กลุ่มอาชีพทำไร่/สวน กลุ่มอาชีพค้าขาย กลุ่มอาชีพรับจ้าง ฯลฯ จำนวน 8 ราย โดยมุ่งหวังศึกษากับกลุ่มนี้ เพื่อให้

ได้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับค่านิยม ความคิดความเชื่อ ทักษะคติ บรรทัดฐาน ของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมืองตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3) กลุ่มคนที่มีความรู้ความเข้าใจเฉพาะเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองในชุมชนท้องถิ่นอีสานเหนือ ได้แก่ นักวิชาการ ปัญญาชนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนในชุมชนท้องถิ่นอีสาน และเข้าใจบริบทของสังคมการเมืองในอีสาน สื่อมวลชนในชุมชนท้องถิ่นที่จัดทำข่าวสารทางการเมืองในสังคมอีสาน ผู้นำองค์กรภาคประชาสังคม หมายถึง กลุ่มผู้นำภาคประชาชนที่สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน และนักเคลื่อนไหวองค์กรอิสระที่ติดตามและเข้าร่วมเคลื่อนไหวกิจกรรมทางการเมืองของอีสานนักพัฒนาชุมชนจากองค์กรภาครัฐ จำนวน 4 ราย

4) นักการเมือง เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์โดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ทักษะคติของประชาชนอีสานเหนือที่มีต่อระบบการเมือง โดยผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกนักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในพื้นที่เป้าหมายเป็นผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ 4.1) นักการเมืองระดับชาติ ผู้วิจัยได้เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันและอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 2 ราย 4.2) นักการเมืองระดับท้องถิ่น ผู้วิจัยได้เลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันและในอดีต จำนวน 2 ราย

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Selected) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Technique) คือ การสอบถามที่เริ่มจากผู้รู้คนแรกแล้ว ให้ผู้รู้คนแรกบอกชื่อหรือให้ช่วยส่งต่อไปยังผู้รู้คนอื่น ๆ โดยจะทำเช่นนี้ตลอดไป จนกว่าผู้วิจัยจะสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นจนอิ่มตัว รวมทั้งหมด 22 คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดี จากนั้นรวบรวมข้อมูล

ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

ผู้วิจัยเฝ้าศึกษาดูปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์ที่สนใจในเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก โดยมีหลักการสังเกตการณ์พิเศษ 3 ประเด็น คือ การสังเกตสถานที่ กิจกรรมการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น และบริบทแวดล้อมภายในพื้นที่เป้าหมาย ในระหว่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยจะสังเกตการณ์ร่วมด้วย เพื่อดูถึงอากัปกริยาท่าที ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับเรื่องการเมืองภายในหมู่บ้าน และผู้วิจัยจะจดบันทึกภาคสนามจากการสังเกตการณ์ทุกครั้ง ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลจากเวลา สถานที่ บุคคลที่แตกต่างกัน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนาความ (Descriptive Analysis) โดยในการอธิบายจะพยายามไปให้ถึงประเด็นที่ว่า ทำไมจึงเกิดความสัมพันธ์ดังกล่าวขึ้นมาได้ และความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้นดำเนินไปได้อย่างไร พร้อมกับการวิพากษ์วิจารณ์ข้อค้นพบและข้อขัดแย้ง ซึ่งการหาข้อสรุปและการตีความข้อมูลนี้ได้อาศัยแนวคิดสำคัญทางสังคมวิทยาของ Mills (1971) ที่ว่า ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น เราต้องก้าวข้ามให้พ้นไปจากปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ โดยเราต้องตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นว่า เพราะเหตุใดปรากฏการณ์เช่นนี้จึงเกิดขึ้นได้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามหลักการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด ตามการรับรองจากคณะกรรมการการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ในการประชุมครั้งที่ 20/2563 โดยมีการปกป้องความเป็นส่วนตัวของอาสาสมัคร ดังนี้

1) เมื่อผู้วิจัยมีการจดบันทึกการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้รหัสแทนชื่อและนามสกุลจริงของอาสาสมัครทุกครั้ง

2) ไม่มีการบันทึกวีดิทัศน์หรือการถ่ายภาพบุคคล แต่มีการบันทึกเสียงสนทนาในขณะการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยและอาสาสมัคร ซึ่งก่อนขั้นตอนการบันทึกเสียง ผู้วิจัยได้ขออนุญาตอาสาสมัครทุกครั้ง

3) การเขียนบทความวิจัย และงานเขียนรูปแบบอื่น ๆ ในทางวิชาการ ผู้วิจัยจะใช้ชื่อและนามสกุลสมมติของอาสาสมัครทุกครั้ง รวมถึงการใช้ชื่อสมมติของชุมชน หรือหมู่บ้านที่ทำการศึกษาดูด้วย เพื่อลดความเสี่ยงผลกระทบที่มีต่ออาสาสมัครและชุมชน เมื่อสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจะทำลายข้อมูลไฟล์เสียงบันทึกการสนทนาทั้งหมด

ผลการวิจัย

บริบททางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในเขตอีสานเหนือมีลักษณะเป็นสังคมชนบทดั้งเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างรายวัน ในด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี ชาวบ้านส่วนใหญ่ยึดถือตามค่านิยม ความคิด ความเชื่อตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด อันมีหลักฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นหลักจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีหลักการเคารพนับถือผู้อาวุโสตามความเชื่อชาวยุทธด้านต่าง ๆ เช่น จำ หมอธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโส ฯลฯ

ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันมานาน สามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดของ Brown ดังต่อไปนี้

1. ความโน้มเอียงด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมือง (Subjective Orientations) มีลักษณะต่อไปนี้

1.1 ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง และการเมืองคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

จากผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านโดยทั่วไปมีระบบความคิดความเชื่อ

พื้นฐานร่วมกันว่า การเมืองคือการเลือกตั้ง และการเลือกตั้งทุกครั้งจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น นั่นคือ ชาวบ้านมักตั้งความหวังไว้กับบรรดานักการเมืองที่เลือกเข้าไปบริหารประเทศว่า นักการเมืองเหล่านั้นจะคอยให้การช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำจุนให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความคิด ความเชื่อเช่นนี้ปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักมานาน ดังนั้น นักการเมืองจึงพยายามจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบนโยบายประชานิยม (Populism) ดังเช่น นโยบายประกันราคาข้าว ประกันราคาพืชผลทางการเกษตร เช่น อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง นโยบายค่าแรงขั้นต่ำของลูกจ้างรายวัน เบี้ยยังชีพคนชราและผู้พิการ หรือนโยบายที่เกี่ยวกับระบบการประกันสุขภาพอื่น ๆ เป็นต้น เพราะนโยบายประชานิยมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาปากท้องโดยตรงช่วยกระตุ้นชาวบ้านให้เกิดความสนใจในการเข้าไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งกันมากขึ้นจนกล่าวได้ว่า นโยบายประชานิยมได้กลายเป็นเครื่องมือชั้นดีในการสร้างฐานอำนาจและมอบชัยชนะให้กับบรรดานักการเมือง

ในช่วงฤดูการแห่งการเลือกตั้งผู้แทน ฯ ชาวบ้านมักจะให้ความสนใจเป็นพิเศษ และจะนิยมเลือกนักการเมืองที่สังกัดพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ทางการเมืองที่คาดว่าจะได้รับมากกว่าจะให้ความสนใจวิเคราะห์หรือนักการเมืองดังกล่าวว่ามีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ หรือเคยมีประสบการณ์การบริหารงานการเมืองที่ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวมาหรือไม่ เมื่อขาดหลักการวิเคราะห์อย่างเป็นทางการเป็นเหตุเป็นผลดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถประเมินคุณค่าหรือตัดสินใจเลือกนักการเมืองที่ดีและมีประสิทธิผลได้ ในบางครั้งก็มักจะถูกกระตุ้น (Mobilized) หรือถูกโน้มน้าวชักจูงให้มีการเลือกผู้แทน ฯ ตามคำบอกกล่าวจากหัวคะแนน ซึ่งมักเป็นผู้นำชุมชนหรือกลุ่มอิทธิพลภายในชุมชนท้องถิ่น ผลตามมาคือ ทำให้ชาวบ้านขาดความเป็นอิสระ (Autonomous) ในการตัดสินใจเลือกผู้แทนด้วยตนเอง การที่ชาวบ้านสนใจผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ได้จากการเลือกตั้งได้กลายเป็นช่องทาง

ที่เอื้อประโยชน์ให้กับนักรการเมืองบางรายใช้วิธีการทุจริตโดยการให้อามิสสินจ้าง ซื่อสิทธิ์ขายเสียงจนได้มาซึ่งตำแหน่งผู้แทน ฯ จะเห็นได้ว่าความคิด ความเชื่อและค่านิยมหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านอีสานเหนือแห่งหนึ่งที่มีต่อระบบการเมืองดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นการเมืองเพื่อการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างนักรการเมืองและชาวบ้าน มากกว่าการเมืองเชิงอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย

ดังคำกล่าวของนายบัญญัติ (นามสมมติ) นักรการเมืองท้องถิ่นรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...การเลือกตั้งแต่ละครั้ง ต้องมีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นสิ่งของแลกเปลี่ยนอยู่เสมอ หากคิดเป็นร้อยละ กลุ่มชาวบ้านที่รับเงินมีมากถึงร้อยละ 50 ส่วนประมาณร้อยละ 30-40 เป็นกลุ่มชาวบ้านที่เลือกนักรการเมืองโดยพิจารณาคุณสมบัติ คุณงามความดี ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่มีการศึกษาดี ดังนั้น ในการเลือกตั้งอาจกล่าวได้ว่า อามิสสินจ้างได้ฝังเข้าไปในเส้นเลือดใหญ่ของชาวบ้านอีสานไปแล้ว”

หรือคำกล่าวของนายคำดี (นามสมมติ) คณะกรรมการหมู่บ้านรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...เมื่อมีการเลือกตั้ง ชาวบ้านจะเลือกผู้แทนคนที่เขาชื่นชอบ แต่เมื่อใกล้ถึงวันเลือกตั้ง ถ้าชาวบ้านได้รับเงินจากนักรการเมืองคนใดมากที่สุด ก็จะเปลี่ยนใจไปเลือกคนนั้นทันที คนที่ซอกก็ไม่ได้ถูกเลือก”

เหตุผลที่ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีค่านิยมเช่นนี้ วิเคราะห์ได้ว่า เป็นเพราะชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองที่มากเพียงพอ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีสื่อหลากหลายช่องทางมากขึ้น แต่ด้วยปัจจัยด้านระดับการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจของชาวบ้าน ย่อมส่งผลกระทบต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมืองด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ชาวบ้านในหมู่บ้านหลายหลังคาเรือนยังมีข้อจำกัดในการรับสื่อทางอินเทอร์เน็ต จึงคุ้นเคยกับการรับฟังสื่อหลักทางวิทยุและโทรทัศน์ที่ไม่สามารถเสนอข่าวได้อย่างตรงไปตรงมาและตรงกันข้ามกับรัฐบาล จะมีเพียงส่วนน้อยที่เป็นกลุ่มชาวบ้านวัยกลางคนหรือกลุ่มเยาวชนที่รับฟังสื่อได้หลากหลาย เมื่อสรุปในภาพรวม ยังนับได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่

ขาดอำนาจในการคิดวิเคราะห์เรื่องราวทางการเมืองในเชิงลึก

จากปรากฏการณ์ข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้และความเข้าใจของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีต่อระบบการเมืองยังมีข้อจำกัดอยู่ เพราะมีการให้ความสำคัญเฉพาะ “ระบบการเลือกตั้ง” และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันเท่านั้น ชาวบ้านยังไม่ได้มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติที่แตกต่างออกไปมากกว่าเรื่องการเมืองคือการเลือกตั้ง และมองเห็นว่าตนเองได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองด้วยหรือระบบการเมืองมีความสำคัญกับเขาจนสามารถเข้าไปแทรกซึมอยู่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตได้ หากผู้คนส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติและความเชื่อว่า การเมืองมีเฉพาะการเลือกตั้งเช่นนี้แล้ว ก็ย่อมเป็นการยากต่อการสถาปนาระบบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพในระยะยาวขึ้นมาได้ เพราะประชาธิปไตยไม่ได้มีเพียงแค่การเลือกตั้งเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ต้องทำให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองด้วย (Inclusive Politics) (Goodin, 2003) แต่ประชาธิปไตยสำหรับชาวบ้านชนบทเกิดขึ้นเมื่อได้หย่อนบัตรเลือกตั้งลงในหีบและมีความหมายซ่อนอยู่ว่า การเลือกตั้งทุกครั้งเป็นการที่ผู้น้อยได้เลือกหัวหน้าหรือเจ้านาย โดยเฉพาะเจ้านายหรือนักการเมืองที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นผู้มีบุญคุณหรือเคยให้การอุปถัมภ์ต่อตัวของชาวบ้าน ต่อครอบครัว พรรคพวกหรือชุมชนของเขา จึงเกิดความคาดหวังในอนาคตอันใกล้ว่า จะได้รับการช่วยเหลือคุ้มครองจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้นชาวบ้านจึงมักไม่เห็นตนเองเป็นอิสระชน ที่แยกเรื่องการเมืองกับความผูกพันภักดีส่วนตัวกับบรรดานักการเมืองหรือหัวหน้าคนที่สนิทสนมคุ้นเคย (Laotammattat, 2013) และหากชาวบ้านในหมู่บ้านยังยึดติดกับความคิด ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง และการเมืองคือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ย่อมส่งผลเสียหายต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ดังความคิดเห็นของ Senelle, Cle'ment and Velde (2012) ที่เห็นว่า การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

ด้วยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอยู่เป็นประจำ ก็มีใช้สัญญาณที่บอกได้ว่าประชาชนเหล่านั้นมีจิตสำนึกแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

1.2 ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ

ผลการศึกษาพบว่า โดยทั่วไปชาวบ้านในหมู่บ้านมีการรับรู้และมีความเข้าใจว่าเรื่องการเมืองหมายถึงการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและส่งผลกระทบต่อชีวิตตนเองระดับหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้มีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจ มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวทางการเมืองให้ดีขึ้น หรือสามารถกำหนดอนาคตความเป็นไปของบ้านเมืองได้ อันเป็นการบ่งบอกได้ว่าชาวบ้านยังไม่มีความรู้สึกรถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากพอ (Political Efficacy) เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จึงส่งผลต่อความคิด ความเชื่อพื้นฐาน และทัศนคติความไม่เอียงของชาวบ้านที่ว่า หน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวทางการเมืองไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชน นักการเมือง ข้าราชการ หรือกลุ่มคนที่มีความรู้ ซึ่งก็คือกลุ่มคนที่มีอำนาจเท่านั้น ดังนั้นชาวบ้านจึงเกิดจารีตประเพณีเรื่องความเชื่อใจและไว้วางใจในตัวผู้นำ รวมถึงยอมมอบอำนาจให้ผู้นำเป็นผู้คิด ผู้ตัดสินใจดำเนินกิจกรรมสาธารณะแทนตน โดยมีความคาดหวังว่าผู้นำจะคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนคำจูงใจให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจนกลายเป็นค่านิยมการอุปถัมภ์คำจูงใจอย่างแนบแน่นระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน

เหตุผลที่อยู่เบื้องลึกของการมีของค่านิยมการเชื่อฟัง และยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจเช่นนี้ วิเคราะห์ได้ว่า กลุ่มผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มักจะเป็นบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ของเครือญาติที่แน่นหนาภายในชุมชน เป็นบุคคลที่ชาวบ้านรู้จักคุ้นเคยและมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังเป็นผู้มีประสบการณ์ที่ดีในการทำงานกับชาวบ้านในชุมชน อันทำให้ได้รับการยอมรับและได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำของชุมชน จึงส่งผลต่อความคิด ความเชื่อของชาวบ้านที่ยึดถือเป็นด้านหลักอยู่ว่า หากตนได้แสดงออกถึงศักยภาพทางการเมือง อันหมายถึง

การกล้าแสดงออกทางความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างออกไปจากผู้นำ กล้าโต้แย้งถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะที่ไม่เห็นชอบด้วย หรือคัดค้านนโยบายต่าง ๆ ฯลฯ อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งกับผู้นำซึ่งจะเกิดเป็นภัยกับตนและครอบครัวได้ในขณะเดียวกันจากผลการศึกษาพบว่า มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ยินยอมคล้อยตามหรือเชื่อฟังตามความคิดเห็นของผู้นำเพียงฝ่ายเดียว แต่มักโต้แย้งถกเถียงในประเด็นปัญหาชุมชนที่แตกต่างออกไปจากความคิดเห็นของผู้นำและสมาชิกคนอื่น ๆ อยู่เสมอ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านดังกล่าวมี 2 ประเภทคือ กลุ่มแรก เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความกล้าแสดงออกความคิดเห็นทางการเมือง อันหมายถึง การรู้สึกถึงการมีสมรรถนะทางการเมืองและเชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะกำหนดอนาคตที่ดีต่อชุมชนตนเองได้ ดังนั้น จึงมักแสดงออกถึงความกระตือรือร้น สนใจเรื่องราวทางการเมืองอย่างใคร่ครวญ มีความรู้สึกร้อนรนหาไปกับปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและปัญหาสาธารณะอื่น ๆ รวมถึงพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหานั้น และร่วมคัดค้านนโยบายทางการเมืองที่เห็นว่าเกิดประโยชน์น้อยต่อชุมชน อันเป็นการแสดงเจตจำนงของการพิทักษ์รักษาสิทธิและผลประโยชน์เพื่อชุมชน แต่จากการศึกษาเป็นที่น่าสังเกตอยู่ว่า ชาวบ้านในกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะคือ เป็นกลุ่มคนที่มีภาวะความเป็นผู้นำ มีประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ความสำเร็จในหน้าที่การงาน บางรายเคยเป็นอดีตคณะกรรมการหมู่บ้าน หรืออดีตผู้นำ หรือเป็นบุคคลที่เคยมีประสบการณ์เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี จึงทำให้เขาเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นว่าเสียงของตัวเองมีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มบุคคลที่กล้าแสดงออกทางความคิดเห็นทางการเมืองเช่นเดียวกันกับกลุ่มแรก เพียงแต่มีเป้าหมายเพื่อส่วนรวมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มบุคคลนี้มักจะแสดงออกทางการเมือง

ว่าเป็นตัวแทนและเป็นที่พึ่งพาในการช่วยรักษาผลประโยชน์ให้กับชาวบ้าน และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นภายในชุมชน กลุ่มบุคคลนี้มักเร่งรีบรวมกลุ่มเพื่อไปดำเนินการช่วยเหลือ แต่เจตนาธรรมณ์แฝงที่แท้จริงคือต้องการทำผลงานทางการเมืองให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสมาชิกในหมู่บ้าน เพื่อมุ่งหวังว่าในอนาคตจะลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้นำหมู่บ้าน หรือสมาชิกพรรคการเมืองท้องถิ่นต่อไป ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าชาวบ้านที่มีความรู้สึกเชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถในการกระทำการเพื่อเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น มักกล้าแสดงออกทางความคิดเห็นทางการเมือง ไม่ได้ยินยอมคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำหรือผู้มีอำนาจเสมอไป อันเป็นคุณลักษณะของพลเมืองที่ดี ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบทางการเมืองต่อชุมชนและสังคม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับภาพรวม จะพบว่า ชาวบ้านที่มีค่านิยม ความรู้สึก ว่าตนเองมีสมรรถนะทางการเมืองยังมีจำนวนน้อยกว่าชาวบ้านที่มีค่านิยมหลักเรื่องการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ ซึ่งค่านิยมนี้ได้กลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่ร่วมกันเป็นด้านหลักของชาวบ้านในหมู่บ้านมานาน ค่านิยมในลักษณะเช่นนี้เห็นว่าไม่มีส่วนช่วยสนับสนุนค้ำจุนต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

1.3 ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาเวทมนตร์ และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

การศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านโดยทั่วไปมักมีความคิดความเชื่อที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่เป็นด้านหลักมานานคือ ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเป็นเรื่องของโชคชะตา เวทมนตร์ และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ความเชื่อเช่นนี้วิเคราะห์ได้ว่าเป็นผลมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Folk Buddhism) (Natsupa, 1997) ซึ่งรวมถึงความเชื่อในเรื่องบาปบุญ ทำดีได้ดี ฟ้าส่งเทวดา โดยมีอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์เข้ามาผสม ทั้งหมดนี้สะท้อนอยู่ในรูปของโลกทัศน์และในวัฒนธรรมประเพณีอันปรากฏให้เห็นได้ในชีวิตประจำวัน ดังเช่นการที่ชาวบ้านมักกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอโชคให้ตนประสบ

พบเจอกับความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และหากพบเจอกับปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็มักจะคิดว่าเป็นเพราะตนเกิดมาโชคชะตากรรมเป็นเช่นนี้ ทำให้ปล่อยวางเฉยกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิต ความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาวบ้านในลักษณะเช่นนี้ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องตรงจุดได้ เมื่อชาวบ้านพบเจอกับปัญหาที่ไม่พยายามรวมกลุ่มดิ้นรนต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่หรือเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนให้ดีขึ้น โดยมองว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นมาได้ ดังเช่นเมื่อพบเจอกับปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา ทำไร่ ฯลฯ ที่เกิดจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน ฟ้า อากาศ น้ำที่แห้งแล้ง ทำให้มีผลผลิตทางการเกษตรน้อยและราคาต่ำ ชาวบ้านก็มักจะปล่อยให้เกิดปัญหาคือขึ้นแบบเดิม ๆ ไม่มีการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องและจริงจัง ยังคงทำเกษตรกรรมแบบตามมีตามเกิด สุดท้ายก็โทษที่โชคชะตากรรมชีวิตที่ไม่เข้าข้างตน แทนที่จะร่วมมือกันเพื่อคิดหาทางแก้ไขปัญหาแบบใหม่ เช่น ร่วมมือกันสร้างฝายน้ำชุมชนเพื่อป้องกันภัยแล้ง หรือหาวิธีการปรับหน้าดินให้มีสภาพเหมาะสมกับการเพาะปลูก ความคิดความเชื่อในโชคชะตากรรมเช่นนี้ ทำให้ชาวบ้านขาดการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ คอยหวังแต่จะพึ่งพาผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้นำนักการเมือง และข้าราชการ จนเกิดเป็นค่านิยมของระบบอุปถัมภ์

ดังคำกล่าวของนายบุญ (นามสมมติ) ชาวบ้านอาชีพเกษตรกรรมรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...ความเป็นอยู่ของชาวบ้านก็ดีบ้างไม่ดีบ้างยามแล้งไม่มีฝน พืชผลทางการเกษตรก็ไม่ดี เราก็หวังว่าสักวันฝนฟ้าจะมา น้ำในนาจะเต็ม พอได้อยู่ได้กิน เกษตรกรคนจนจนอย่างเราจะไปหวังรวยได้ยังไง วาสนามีเท่านี้ ไม่ได้ร่ำเรียนสูงเหมือนเขา ก็หวังสักวันจะมี ส.ส.ที่เขาเป็นคนดี คนเก่งมาช่วยเรา”

ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ยังยึดมั่นในความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีแบบดั้งเดิมอยู่ กล่าวคือคนยัง

เชื่อถือในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ภูตผีปีศาจ ไสยศาสตร์ ของขลังและ
 โชคลางอยู่มาก และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่พึ่งทางใจหรือความหวัง
 ของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประสบปัญหาหรือความเดือดร้อน
 จึงเป็นการยากที่ชาวบ้านโดยทั่วไปจะยึดหลักเหตุผล รู้จักคิดวิเคราะห์
 และวิพากษ์วิจารณ์ หรือมองโลกตามความเป็นจริง สาเหตุที่เป็นเช่นนี้
 วิเคราะห์ได้ว่า เนื่องมาจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่ผู้คนโดยทั่วไป
 มิได้มีจิตสำนึกทางวิทยาศาสตร์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่คิดอย่างเป็น
 วิทยาศาสตร์ ดังนั้น จึงมีความศรัทธาเชื่อถือในเรื่องราวและบุคคล
 ต่าง ๆ ได้อย่างสนิทใจ ทั้ง ๆ ที่ไม่สมควรจะเป็นเช่นนั้น ประกอบกับขาด
 การศึกษาค้นคว้าและการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการเพื่อให้ได้มาซึ่ง
 ข้อเท็จจริงอันเชื่อถือได้ การขาดข้อเท็จจริงจึงเปิดโอกาสให้มีการสร้าง
 ความเท็จที่อ้างว่าเป็นความจริง อันมีผลทำให้เกิดความสับสนแก่
 สาธารณชนแทบจะทุกเรื่อง ขณะที่สาธารณชนไทยยังขาดอำนาจใน
 การวิเคราะห์ (Analytical Power) ก็ยิ่งทำให้สังคมไทยดำเนินไปด้วย
 ความเชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อยู่เป็นอย่างมาก (Na Pombejra,
 2009) ซึ่งความคิดความเชื่อทั้งหมดนี้ย่อมไม่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรม
 ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยสอนให้คนมีเหตุ
 มีผล สอนให้คนมองโลกตามความเป็นจริง หากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมี
 ค่านิยม ความคิด ความเชื่อในเรื่องโชคละตา วาสนา และอิทธิฤทธิ์
 ปาฏิหาริย์ย่อมส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ปัญหาบ้านเมืองอย่างเป็นเหตุ
 เป็นผล และละเลยการตั้งคำถามในเชิงวิพากษ์ เพื่อนำสู่การแก้ไข
 ปัญหาการเมือง เช่น ชาวบ้านไม่สามารถตั้งคำถามว่า เหตุใดชาวเกษตรกร
 อีสานจึงมีปัญหาค่าความยากจน และเหตุใดนักการเมืองไม่ได้มีบทบาท
 สำคัญในการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา ดังนั้น
 เมื่อชาวบ้านมีความคิดความเชื่อในเรื่องเหตุและผลน้อย ย่อมมีผล
 ต่อพฤติกรรมการละเลยให้ความสนใจปัญหาบ้านเมือง อันมีส่วนทำให้
 การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยมีความล่าช้าลงไปด้วย

2. ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง (Pattern of Political Behavior) มีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม

จากการศึกษาพบว่า หลังจากชาวบ้านได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเสร็จสิ้นแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็กลับเข้าไปสู่วิถีชีวิตที่มุ่งการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ ทำไร่ไถนา ทำสวน และรับจ้างรายวันเช่นเดิม แต่ละเลยต่อความสนใจและการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตประจำวันในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการติดตามตรวจสอบการทำงานของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ นักการเมือง หรือเจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่นที่มีความโปร่งใสหรือมีความรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาสาธารณะในชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดันนโยบายการพัฒนาชุมชน หรือการต่อต้าน/คัดค้านนโยบายหรือโครงการที่ไม่เห็นชอบ เพราะมีความเห็นว่าเกิดประโยชน์ต่อส่วนรมน้อย เป็นต้น

เหตุผลที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม เพราะชาวบ้านมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติที่ว่า การเรียกร้องผลประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนหรือกลุ่มปัญญาชนที่มีความรู้เท่านั้น และตนมีสถานะเป็นเพียงชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปได้เสียงขัดแย้งกับผู้มีอำนาจที่เป็นเจ้าเป็นนายเพราะกลัวความเดือดร้อนที่จะได้รับ กอปรกับชาวบ้านไม่มีข้อมูลทางการเมืองที่เพียงพอที่จะทำการประเมินหรือตัดสินใจว่าจะต้องดำเนินการตรวจสอบอำนาจรัฐได้อย่างไร

ดังเช่นคำกล่าวของนายอ่ำ (นามสมมติ) ชาวบ้านอาชีพค้าขาย ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผู้มีอำนาจ ซึ่งเขากล่าวว่า “...จะเข้าไปตรวจสอบข้าราชการอะไรเขา เขาเป็นเจ้าเป็นนาย เราไม่มีความรู้เราก็ออยู่เฉย ๆ นี่แหละ อีกอย่างไม่ใช่หน้าที่ของชาวบ้าน ปล่อยให้เป็นที่ของผู้นำที่เขาารู้กว่าเราทุกอย่าง ถ้าหาก

ข้าราชการไม่ได้เป็นคนดี ก็จะมีคนที่เขากล้า เขารู้ไปตรวจสอบเองนั่นแหละ”

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าภายในหมู่บ้านจะมีพลเมืองบางกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นสนใจเข้าไปเป็นตัวแทนชาวบ้านเพื่อตรวจสอบการดำเนินโครงการของรัฐท้องถิ่นหรือทำหน้าที่อื่น ๆ อันเป็นการรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชน แต่หลายครั้งก็มักประสบความล้มเหลว เพราะความด้อยประสิทธิภาพในการรวมกลุ่มของสมาชิกเป็นชมรมสมาคมที่มีความเข้มแข็งมากเพียงพอ เพราะสมาชิกหลายคนยกเลิกการเข้าร่วมกลุ่ม และมักจะปลีกตัวเพื่อมุ่งทำงานตามอาชีพของตน โดยให้เหตุผลว่าทำรายได้มากกว่าการทำงานเพื่อส่วนรวม เพราะการทำงานเพื่อส่วนรวมมักทำให้เสียเวลา เสียทรัพย์สิน และใช้เวลานานในการเดินทางเข้าไปติดต่อกับหน่วยงานราชการ ดังนั้น กลุ่มพลเมืองภายในหมู่บ้านจึงขาดพลังและอำนาจในการต่อสู้ต่อรองกับกลุ่มอำนาจรัฐ และกลุ่มอิทธิพลอื่น ๆ ที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรและผลประโยชน์ไปจากหมู่บ้านอยู่เสมอ

ดังเช่นคำกล่าวของพ่อเทิดศักดิ์ (นามสมมติ) อดีตคณะกรรมการหมู่บ้านที่กล่าวว่า “...เวลาผมชักชวนกลุ่มคนในหมู่บ้านเข้าไปอำเภอหรือเข้าไปปรึกษาหารือกับนายก อบต. เพื่อสอบถามเรื่องงบประมาณสร้างถนน น้ำประปา หรือโครงการอื่น ๆ ที่ อบต. ดำเนินงานยังไม่สำเร็จ ช่วงแรกก็มีสมาชิกร่วมอยู่บ้างแต่ไม่สม่ำเสมอ มีเพียงสองสามคนที่ไปร่วมด้วย เหมือนคนอื่นเขาไม่เห็นความสำคัญเขาก็เร่งรีบแต่ไปทำนา ทำไร่ อาชีพเขาไป บางคนครอบครัวก็ไม่สนับสนุนให้ไปร่วมด้วย”

จากปรากฏการณ์ข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า ค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมของชาวบ้านที่มีต่อความสนใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองยังไม่มี ความเข้มแข็งเพียงพอที่จะทำให้เกิดการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม อันมีลักษณะของการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active

Citizenship) ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบทางการเมือง ซึ่งพร้อมที่จะ
ขับเคลื่อนต่อสู้กับอำนาจรัฐที่ไม่ชอบธรรม เพื่อนำชุมชน สังคมไปสู่
ระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพได้

ดังเช่นคำกล่าวของพ่อปิติ (นามสมมติ) คณะกรรมการหมู่บ้านที่
กล่าวว่า “...ตั้งแต่เกิดมาอยู่บ้านนี้มา 40 กว่าปีแล้ว เป็นคนเก่าคนแก่
สำหรับเรื่องการเมืองโดยภาพรวม ชาวบ้านก็ไม่มีอะไรมาก ส่วนใหญ่จะ
ไม่สนใจ ที่ประชุมในหมู่บ้านว่าอย่างไร ก็เห็นด้วยตามนั้น ไม่ได้จะไป
สนใจตรวจสอบถามไถ่อะไรมากมาย ชาวบ้านก็ยุ่งแต่เรื่องทำมาหากิน”

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า ประการแรก เป็นผลเนื่อง
มาจากมรดกทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อระบอบการเมือง สังคม
และวัฒนธรรมของไทย กล่าวคือจากอิทธิพลของการจัดระเบียบการ
ปกครองแบบโบราณของไทยที่แบ่งคนออกเป็น 2 ชั้นชั้น คือ 1) ชั้นชั้น
ปกครองที่ประกอบด้วย กษัตริย์ ขุนนาง เชื้อพระวงศ์ และ 2) ชั้นชั้น
ใต้ปกครอง ได้แก่ไพร่ และข้าทาส โดยมีแนวคิดเบื้องหลังคือ ต้องการ
ควบคุมกำลังคนหรือแรงงานเป็นประเด็นสำคัญ แม้ว่าจะมีการยกเลิก
ระบบไพร่และทาส และมีการปฏิรูปการปกครองจากระบบศักดินา
มาเป็นการปกครองแบบใหม่ให้เหมือนตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5
แต่ก็ยังเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กษัตริย์ยังเป็นศูนย์กลางของ
อำนาจ และยังคงให้ความสำคัญกับการควบคุมประชาชนในพื้นที่
ทั่วประเทศ ประชาชนยังไม่สามารถเข้าถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมือง
ได้ เนื่องจากรัฐในสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นรัฐราชการที่รวมศูนย์
อำนาจในการบริหารทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียว ชุมชนและราษฎรใน
ชาติไม่สามารถมีอำนาจเหนือทรัพยากรและจัดการปกครองตนเองได้
ในสังคมแบบนี้ยังได้ก่อให้เกิดค่านิยมบางประการที่ทำให้เกิดการวาง
เฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมและไม่เอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง
ได้แก่ การไม่กล้าโต้แย้งกับผู้ที่มีอำนาจ การยอมตนในฐานะไพร่ฟ้า
ข้าแผ่นดิน ฯลฯ ผลตามมาก็คือ ทำให้ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ

ชาติจิตสำนึกและความรับผิดชอบทางการเมือง มีลักษณะเป็นผู้ตาม
 นิ่งเฉยกับปัญหาของบ้านเมือง (Promgird, 2016; 2000; Bamrungasuk
 & Loetphanitchakun, 2009) แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 ในปี พ.ศ. 2475 มาเป็นประชาธิปไตยของไทยแล้ว แต่ก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยน
 ให้ราษฎรเป็น “พลเมือง” ประชาชนส่วนใหญ่ยังปฏิบัติตนเยี่ยงราษฎร
 ดั่งเดิม

ประการที่สอง อันเนื่องมาจากภาครัฐได้ละเลยวาระสำคัญในการ
 มุ่งสร้างค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และบรรทัดฐาน หรือการพัฒนา
 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชนอย่างเป็น
 รูปธรรม เมื่อรัฐไทยไม่ได้ให้การอบรมบ่มเพาะเพื่อปลูกสร้างวัฒนธรรม
 ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชน ทำให้ประชาชน
 ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างมากต่อหลักการและสาระสำคัญของ
 ระบอบประชาธิปไตย ส่งผลทำให้เกิดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและ
 บรรทัดฐานที่วางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่ยึดถือเป็นด้านหลักมา
 ช้านาน และเข้าใจประชาธิปไตยเพียงผิวเผินว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมใน
 การเลือกตั้งผู้แทน ฯ ระดับชาติหรือรัฐท้องถิ่น นับได้ว่าเข้าไปทำหน้าที่
 พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเรียบร้อยแล้ว

ประการที่สาม ในสังคมยุคปัจจุบันเกิดจากการถูกกดทับด้วย
 อำนาจที่เหนือกว่าของทุนและรัฐ ดังเช่นเกษตรกรถูกพ่อค้าคนกลาง
 กดราคาพืชผลทางการเกษตร หรือการถูกเอารัดเอาเปรียบราคาค่าเช่า
 ที่ทำกิน และการถูกบุกรุกพื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อประกอบธุรกิจ
 ของกลุ่มนายทุนและบริษัทขนาดใหญ่ เป็นต้น กอปรกับชาวบ้านคน
 ธรรมดาสามัญซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์ ขาดข้อมูลความรู้ และขาด
 ที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในทางวิชาการเข้ามาช่วยเหลือดูแลจึง
 ทำให้มีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองน้อยเมื่อเทียบกับ
 กลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ เมื่อตนเองรู้สึกว่าจะไม่สามารถทำอะไร
 ได้หรือ “เสียงตนเองดังไม่พอ” จึงนำมาสู่การมีพฤติกรรมวางเฉยต่อ

ปัญหาของส่วนรวม ในขณะที่เดียวกัน สังคมภาคชนบทในระยะหลัง อำนาจรัฐได้เข้ามากดทับการรวมกลุ่มและการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองอย่างอิสระของประชาชนตามการใช้สิทธิเสรีภาพ ในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านโครงการส่งเสริมความมั่นคงของหน่วยงานรัฐในรูปแบบต่าง ๆ การถูกกดทับด้วยอำนาจรัฐเช่นนี้ ทำให้เกิดวัฒนธรรมการวางเฉย ไม่ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยิ่งทำให้ชาวบ้านไม่มีโอกาสนำเอาศักยภาพและความรู้ของตนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านของตนเองได้ รวมถึงความรู้สึกที่ว่าตนเองนั้น “มีความต่ำต้อยน้อยवासนา” มีความรู้สึกไร้อำนาจ และพ่ายแพ้ในการต่อสู้เรียกร้อง

ดังเช่นคำกล่าวของนายชิตชอบ (นามสมมติ) นักเคลื่อนไหวคนหนึ่ง ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกต่อชาวบ้านเรื่องการถูกกดทับด้วยอำนาจที่เหนือกว่าของทุนและรัฐ ซึ่งเขากล่าวว่า “...ชาวบ้านอีสานมักจะถูกกดทับจากคนที่มีอำนาจอยู่เสมอ จนทำให้เขาไม่สามารถแสดงศักยภาพที่มีอยู่ออกมาได้ หากมีเวทีที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน เราจะพบว่าชาวบ้านเป็นปราชญ์ที่มีภูมิปัญญา ไม่แพ้กลุ่มปัญญาชนอื่น ๆ”

และคำกล่าวของนายทิวี (นามสมมติ) นักคิดอิสระคนหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...คนอีสานถูกกดทับมานานในเรื่องความรู้ความเข้าใจ มักถูกสอนให้ยอมรับผู้มีอำนาจและยอมรับว่าตนเองต่ำต้อยน้อยवासนา”

เมื่อการเรียกร้องผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นล่างไม่เกิดผล ยิ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นในระบบการเมืองของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อเรื่องการเมือง ไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมักวางเฉยต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม เพราะเชื่อว่าตนเองไม่มีสมรรถนะในการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นได้ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับการพัฒนาหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งที่ศึกษา โดย

ส่วนใหญ่มักจะถูกกำหนดมาจากความต้องการของกลุ่มคนส่วนน้อยที่เป็นอภิสิทธิ์ชน เช่น กลุ่มผู้ประกอบการหรือนักการเมือง เจ้าของที่ดิน นายทุน ผู้ประกอบการ ผู้นำ หรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น รวมถึงบรรดาข้าราชการประจำ ประชาชนคนธรรมดาสามัญไม่ได้มีอำนาจเต็มในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของหมู่บ้านตนเอง

ตั้งคำถามของนายสิงห์ (นามสมมติ) ชาวบ้านอาชีพเกษตรกรรายหนึ่ง ที่กล่าวว่า “...เวลามีโครงการพัฒนาหมู่บ้าน คนที่รับรู้ข้อมูลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการท้องถิ่นและนักการเมือง ชาวบ้านไม่ได้รับรู้ข้อมูลทุกคน ถึงรู้ก็มีน้อย เช่น ผู้นำชุมชน บางครั้งชาวบ้านยื่นเสนอความต้องการเรื่องการจัดหาแหล่งน้ำเพื่อทำการเกษตร แต่การอนุมัติขึ้นอยู่กับนักการเมืองท้องถิ่นและข้าราชการอยู่ดี ชาวบ้านจึงไม่ได้มีส่วนช่วยกำหนดหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองจริง ๆ ลักที่” เมื่ออำนาจในการจัดการดูแลตนเองของราษฎรยังไม่เกิดขึ้น ในท้ายที่สุดทำให้แนวคิดประชาธิปไตยไทยต้องผูกติดอยู่กับการให้บริการของรัฐ เพราะราษฎรต้องเอาชีวิตของตนไปผูกติดกับเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอำนาจ จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่มานานในภาคชนบทไทย (Promgird, 2016)

2.2 มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่มีบรรทัดฐานการพูดคุยก่เกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมืองหรือประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกันน้อยเช่นเดิม

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษามีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กล่าวคือ ชาวบ้านให้ความสนใจรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองหลากหลายช่องทางมากขึ้น เช่น โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์มือถือ ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ชาวบ้านมีการรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมืองช่องทางเดียวคือ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน ในยุคหลังหอกระจายข่าวของหมู่บ้านจึงถูกลดความสำคัญ

ลง กลายเป็นเพียงช่องทางการประชาสัมพันธ์ของผู้นำกับชาวบ้านเพื่อนัดหมายให้มาประชุม หรือแจ้งงานบุญประเพณี หรือข่าวสารของทางราชการเท่านั้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แม้ว่าในปัจจุบันชาวบ้านมีการติดตามและรับข่าวสารโดยผ่านทางโทรศัพท์มือถือ เช่น ไลน์ เฟซบุ๊ก ซึ่งเป็นช่องทางที่มีความทันสมัยมากขึ้น แต่ก็มี การพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวทางการเมืองน้อยเช่นเดิม ยกเว้นเฉพาะแต่ในกลุ่มผู้นำเท่านั้นที่มีการพูดคุยถกเถียงกันในเรื่องราวทางการเมือง เพราะผู้นำชุมชนมักมีความเชื่อมโยงกับนักการเมือง และบางคนก็เตรียมตัวเพื่อเป็นนักการเมืองท้องถิ่นต่อไป จึงมีความจำเป็นต้องหมั่นศึกษาหาข้อมูลหรือความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ทางการเมืองอยู่เสมอ

ในกลุ่มชาวบ้านที่สนใจรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองหลายช่องทาง เช่น โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์มือถือมากขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้มีฐานะระดับปานกลาง มีช่วงอายุระหว่าง 40-60 ปี ประกอบอาชีพอยู่ในหน่วยงานของรัฐหรือเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง ไม่ต้องรับจ้างรายวันเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้มีกำลังทรัพย์ในการจัดซื้อสื่อที่อำนวยความสะดวกเพื่อรับฟังข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เหตุผลที่กลุ่มนี้ให้ความสนใจติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เพราะไม่ต้องคอยกังวลใจ หรือใช้ชีวิตแบบเร่งรีบในการหารายได้เพื่อการดำรงชีพ จึงมีเวลาเพียงพอที่จะติดตามข่าวสารทางการเมือง เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับนโยบายพรรคการเมือง นโยบายสวัสดิการต่าง ๆ รวมไปถึงการเข้ารับฟังข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการทำงานของนักการเมือง และข้าราชการในรายการจากสื่อ แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นการรับฟังและติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อการพูดคุยในวงสนทนาเล็ก ๆ เท่านั้น เมื่อพูดคุยสนทนากันเสร็จแล้วก็ต่างแยกย้ายไปทำงานตามหน้าที่ของตนเอง แต่ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนถกเถียงเพื่อการวิพากษ์วิจารณ์อันจะนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนหมู่บ้าน และการเมืองระดับชาติ ทั้ง ๆ ที่เป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดี

กว่ากลุ่มคนอื่น อันแสดงให้เห็นว่าแม้ชาวบ้านมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ก็ยังติดอยู่กับบรรทัดฐานและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเดิมคือความไม่สนใจเรื่องของส่วนรวม

โดยสรุปแล้ว แม้ว่าชาวบ้านจะให้ความสนใจและมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังไม่มีบรรทัดฐานของการพูดคุยถกเถียง และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มากเพียงพอ อันจะนำไปสู่การมีวัฒนธรรมการเสวนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างกัน เพื่อถกเถียงถึงประเด็นปัญหาสาธารณะ และเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาทางการเมืองร่วมกัน อันจะมีส่วนช่วยให้เกิดจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบทางการเมือง และช่วยสนับสนุนค้ำจุนให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นมาได้ ในขณะที่ข้อมูลทางวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่า ในวัฒนธรรมที่ผู้คนมีโอกาสได้ถกเถียงพูดคุย หรือการเสวนากันในเรื่องประเด็นปัญหาของสาธารณะ (Public Dialogue) ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญมากที่สุดประการหนึ่งของประชาธิปไตย (Sen, 2000) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้ผู้คนมีการถกเถียงพูดคุยกัน หรือมีการเสวนากันในหัวข้อเรื่องที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคม หรือชุมชนส่วนรวม จะช่วยทำให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ ดังคำพูดของ West (2004) ที่ได้สรุปไว้อย่างน่าฟังว่า *“ไม่มีประชาธิปไตยที่ไหนสามารถอยู่รอดได้โดยปราศจากวัฒนธรรมของการวิพากษ์วิจารณ์ การพูดคุยสานเสวนา และการถกเถียงกันในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวม”* ขณะที่การปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกด้วยกัน (Deliberation) การอภิปรายร่วมกัน (Discussion) และการถกเถียงด้วยกัน (Debate) ยังมีความสำคัญยิ่งสำหรับประชาชนในการประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากในระบบสาธารณะที่เปิดกว้างไม่เพียงแต่จะเปิดโอกาสให้ปัจเจกชนได้นำเสนอข้อมูลและเหตุผลต่าง ๆ ของตนเองได้เท่านั้นแต่ยังทำให้ประชาชนสามารถหาข้อตกลงกันเพื่อเสนอแนวทางที่มีคุณค่า

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบวิถีชีวิตชุมชนของตนเองร่วมกันได้อีกด้วย (Meyer & Hinchmanwith, 2008; Harbermas & Rehg, 1966; Munch, 1991)

2.3 วัฒนธรรมหลักเกี่ยวกับการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือเรื่องปัญหาสาธารณะในชุมชนร่วมกันระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมการพัฒนาของหมู่บ้านในที่สาธารณะ เช่น ศาลาประชาคมหมู่บ้าน ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ โดยภาพรวม ชาวบ้านมักจะให้ความสนใจและให้ร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการประชุมเป็นอย่างดี แต่ในช่วงเวลาที่ผู้นำได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ซักถาม หรือให้แสดงความคิดเห็นต่อที่สาธารณะ ชาวบ้านมักจะแสดงออกท่าทีที่เขินอาย ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือแสดงจุดยืนทางการเมืองของตน มีเพียงผู้นำหรือกลุ่มคณะกรรมการ ๆ เท่านั้นที่จะเปิดประเด็นพูดคุยหรือแสดงความคิดเห็นต่อที่สาธารณะ ส่วนชาวบ้านมักเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำอยู่เสมอ มีชาวบ้านจำนวนน้อยมากที่จะกล้าแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะที่แตกต่างออกไปจากความคิดเห็นของผู้นำ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวบ้านมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ เรื่องความเกรงใจผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่าตน ด้วยเกรงว่าหากตนแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันทางการเมือง หรือโต้แย้งถกเถียงอย่างตรงไปตรงมาจะทำให้เกิดความขัดแย้งได้ ผลตามมาอาจทำให้เกิดความไม่พอใจในกลุ่มผู้นำ และอาจส่งผลให้ผู้นำไม่ให้การช่วยเหลือหากตนมีเรื่องเดือดร้อนเกิดขึ้น ดังนั้น ชาวบ้านจึงมักแสดงออกซึ่งอุปนิสัย ท่าที การพูดจาที่เห็นด้วยและประนีประนอม คล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำอยู่เสมอ แม้ว่าภายในใจจะไม่เห็นด้วยก็ตาม

ดังเช่นคำกล่าวของนางแสงใจ (นามสมมติ) ชาวบ้านอาชีพรับจ้าง

รายหนึ่ง ที่ได้แสดงถึงความรู้สึกว่า “...เวลาผู้นำถาม ให้ตอบหรือยกมือว่าเห็นด้วย แม้ก็ยกมือตลอดนะ แต่ให้แสดงความคิดเห็นอะไร แม่ไม่กล้าไม่เคยพูดเลยสักครั้ง เอาตามที่ประชุมเสียงส่วนใหญ่ ที่ผู้นำเขาสรุปไว้แล้ว การประชุมงานก็เสร็จลงไปด้วยดี ไม่มีปัญหาอะไร”

จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการมีลักษณะของการประนีประนอมสูง นอกจากนี้ ในหมู่ชาวบ้านด้วยตนเอง หากมีโอกาสเสวนาพูดคุยเรื่องราวทางการเมืองกับกลุ่มเพื่อนฝูงหรือเพื่อนบ้าน เพื่อแสดงถึงทัศนคติว่าชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบนักการเมืองคนใด หรือพรรคการเมืองใด ก็มักจะพูดคุยเฉพาะกลุ่มที่มีความชื่นชอบเหมือนกัน เพื่อให้บทสนทนาที่มีความราบรื่น เป็นการลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น ส่วนบุคคลที่ชาวบ้านรับรู้ว่ามีความเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันก็จะงดประเด็นการสนทนาพูดคุยเรื่องราวทางการเมืองและจะหลีกเลี่ยงหันไปสนทนากันในเรื่องอื่นแทน หรือหากเลี่ยงไม่ได้ก็จะแสดงออกว่าตนชอบใจไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ในใจอาจมีความรู้สึกขัดแย้งและไม่เห็นด้วย ทั้งหมดนี้คือวัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่มานานในหมู่บ้าน

ผลที่ตามมาจากการมีค่านิยมและบรรทัดฐานของชาวบ้านในเรื่องดังกล่าว ทำให้ไม่มีโอกาสในการถกเถียงเรื่องราวทางการเมืองอย่างเปิดกว้างและเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและข้อสรุปที่ถูกต้อง อันจะช่วยให้ชาวบ้านสามารถวิเคราะห์เรื่องราวทางการเมืองและช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางการเมือง รวมถึงการมีความอดทนอดกลั้นยอมรับฟังความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันได้ ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักการประชาธิปไตย จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นข้างต้นนี้ สามารถอธิบายเหตุผลในทางวิชาการได้ว่า คนไทยส่วนใหญ่โดยทั่วไปยังรักสงบอยู่ มักหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้ง (Conflict Avoidance) โดยทั่วไปคนไทยมีความอดทนต่อการถูกเอาเปรียบ

มีนิสัยถ่อมตัว เกรงใจผู้อื่น รวมทั้งความสุภาพทำให้คนไทยไม่ชอบวิพากษ์วิจารณ์คัดค้านผู้อื่นต่อหน้า อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการยึดหลักทางสายกลางจะมีส่วนดีที่ช่วยให้คนไทยรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ขอบการประนีประนอมมากกว่าการหักหาญน้ำใจกันก็จริง แต่ก็มีอยู่เสมอที่มีการนำเอาหลักการนี้มาใช้ในทางที่ผิด จนเป็นผลทำให้ไม่มีความกล้าหาญในการตัดสินใจที่เด็ดขาดอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป และยังทำให้การตัดสินใจแก้ปัญหาใด ๆ ทำได้ยากอีกด้วย (Nakata, 2012) ซึ่งผลการศึกษาทั้งหมดสามารถนำมาสรุปได้ ดังตาราง 1

ตาราง 1 สรุปวัฒนธรรมทางการเมืองหลักของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น

ประเภทของวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก
(Types of Principal Political Culture)

ความโน้มเอียงทางด้านอัตวิสัย (Subjective Orientations)	แบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง (Pattern of Political Behavior)
<ul style="list-style-type: none"> • ความเชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้งและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน • ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ • ความเชื่อในโชคชะตา วาสนา 	<ul style="list-style-type: none"> • วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวม • การรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นแต่ไม่มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน • วัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

อภิปรายผลการวิจัย

ในบทความวิจัยนี้เสนอผลการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาการเมืองอันมาจากการตั้งคำถามการวิจัยที่ว่า แบบแผนของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักในชุมชนท้องถิ่นอีสานมีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การหาคำอธิบายถึงแบบแผนของความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และ

พฤติกรรมของชาวบ้านที่ปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดเป็นด้านหลักมานานที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง และที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยต่อไป ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่มีลักษณะเด่นปรากฏอยู่เป็นด้านหลักของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งในอีสานเหนือ สามารถจำแนกได้ตามกรอบแนวคิดของ Brown (2006) แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ กลุ่มที่หนึ่ง ความโน้มเอียงด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของชาวบ้านที่มีต่อระบบการเมือง เชื่อว่าการเมืองคือการเลือกตั้งและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ค่านิยมการเชื่อฟังและยอมจำนนผู้มีอำนาจ ความเชื่อในเรื่องโชคชะตาเวทมนตร์ และอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ส่วนกลุ่มที่สอง ด้านแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้าน อันเป็นการมองในแง่พฤติกรรมหรือการแสดงออกทางการเมือง ลักษณะดังเช่น วัฒนธรรมการวางเฉยต่อผลประโยชน์ส่วนรวมในกลุ่มคนซึ่งมีโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น แต่ไม่มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน วัฒนธรรมหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความขัดแย้งในประเด็นทางการเมือง

ในงานวิจัยนี้ ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานคติที่ว่า บริบททางสังคมหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่หรือภูมิภาคมีส่วนในการกำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างมาก (Wongtrangan, 2019) เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับอิทธิพลมาจากกระบวนการถ่ายทอดของครอบครัว ชุมชน ความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณีนิยมของคนในชุมชน นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชนหนึ่ง ๆ ยังเป็นผลผลิตของทั้งประวัติศาสตร์ การรวมกลุ่มกันของผู้คนในชุมชนหรือในสังคม ประวัติชีวิต และประสบการณ์ของหมู่มวลชนสมาชิกในระบบสังคมการเมืองนั้น ๆ ด้วย (Nakata, 2012; Pye, 1972) ดังนั้น การเรียนรู้และประสบการณ์ที่ถ่ายทอดนี้เองจึงก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้คนในสังคมหรือในชุมชนที่เกี่ยวข้องในทางการเมืองที่แตกต่างกันด้วย

ประการต่อมา บทความนี้เชื่อว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และเห็นว่าในสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่แตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยเห็นว่า การจะพัฒนาประชาธิปไตยให้ได้ นั้น เราต้องสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้ได้เสียก่อน และการจะสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ เราจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงพื้นฐานของวัฒนธรรมทางการเมืองหลักในสังคมหรือชุมชนหนึ่ง ๆ เสียก่อนด้วย

แม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองหลักในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งของอีสานเหนือ แสดงออกถึงการไม่เอื้อต่อประชาธิปไตยหลายประการ และผลการศึกษานี้ก็คล้ายกับการศึกษาของ Somwichian (1971) ในอดีตที่เคยศึกษาเรื่องประชาธิปไตยในเชิงวิชิชนบท ได้สะท้อนภาพรวมของสังคมชนบทไว้ว่า ชาวบ้านในชนบทมักจะเฉยเมยต่อเรื่องราวทางการเมือง มีชีวิตอยู่กับโหราพยากรณ์ เชื่อในคติบุญนำกรรมแต่ง และยึดถือตัวบุคคลมากกว่าระบบ เป็นต้น แต่ลักษณะเช่นนี้ก็ไม่ได้แตกต่างกับวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในเมืองมากนัก โดยเฉพาะในเรื่องทางการเมืองที่มีแนวคิดทางการเมืองแบบคับแคบ และมีความเป็นอนุรักษนิยมส่วนใหญ่มากกว่าคือในสังคมไทยชนชั้นกลางแทนที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการเมือง แต่กลับกลัวว่าการเมืองจะนำอันตรายมาสู่ตนเองและครอบครัว (Rujanasaeree, 2008) ยกเว้นในสมัยปัจจุบันที่มีกระแสตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีหน่อความคิดและมีความนิยมทางการเมืองแบบใหม่คือ มองเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญ และเกี่ยวข้องกับทุกคน ถ้าคนชั้นกลางและชาวบ้านระดับล่างส่วนใหญ่ยังคงเป็นเช่นนี้แล้ว การพัฒนาประชาธิปไตยที่แท้จริงย่อมเกิดขึ้นได้ยาก เพราะประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ ผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ต้องมีความตื่นตัวและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง อันมีลักษณะ

ของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือ “วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง” (Civic Culture) นั้นเอง สาเหตุที่วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของคนไทยเป็นเช่นนี้ เนื่องจากรัฐบาลทุกยุคสมัยไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างจริงจัง

ในบทความนี้จึงต้องการเสนอข้อถกเถียงให้เห็นว่า การพัฒนาประชาธิปไตยไทยที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โครงสร้าง และสถาบันทางการเมือง แต่ละเลยการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่ นั้นยากที่จะพัฒนาประชาธิปไตยไปสู่การมีเสถียรภาพได้ ดังที่ Huntington (1969) ได้ชี้ให้เห็นว่า การตื่นตัวและความสนใจในการเข้าร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองคือวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ขณะที่ Pye (2000) เห็นว่าประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตย ผู้คนในสังคมนั้นต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองด้วย แนวคิดทางสังคมวิทยาการเมืองย้ำว่า ระบบการเมืองการปกครองแบบใดแบบหนึ่งที่จะดำรงอยู่ได้ จะต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบบการเมืองการปกครองดังกล่าวเป็นตัวค้ำจุน เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองคือรากฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครองนั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมือง หมายความว่า ระบอบประชาธิปไตยจะมีเสถียรภาพได้ต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองเป็นตัวสนับสนุนค้ำจุนด้วย (Promgird, 2013; 2016; Nakata, 2012; Faulk, 2000; Inglehart & Wayne, 2000; Almond & Verba 1963)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไปในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย แต่วัฒนธรรมทาง

การเมืองมีความเป็นพลวัต และขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสังคมการเมืองที่แปรเปลี่ยนไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะทั่วไปว่าต้องศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปทางวิชาการที่ถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะมีการศึกษาในหัวข้อเรื่อง การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพราะยังเป็นช่องว่างขององค์ความรู้ทางด้านสังคมวิทยาการเมืองและมีส่วนช่วยสนับสนุนค้ำจุนให้ประชาธิปไตยไทยดำเนินไปได้อย่างมีเสถียรภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้โครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) รุ่นที่ 21 รหัสทุน PHD/0165/2561 ที่สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้

References

- Almond, G.A., & Powell, C.B. (1966). *Comparative politics: A developmental approach*. Boston: Little, Brown & Company.
- Almond, G.A., & Verba, S. (1963). *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Boston: Little, Brown & Company.
- Bamrungsuk, S., & Loetphanitchakun, S. (2009). *History of Thai politics from a socio-cultural perspective in the teaching document, the basic social and cultural background of Thai politics*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

- Boossabong, P. (2007). Access to way democracy of villagers: The first step towards the politics development of people sector. *King Prajadhipok's Institute Journal*, 6(2), 59-86.
- Brown, A. (2006). Political culture. In Kuper, A., & Kuper, J. (Eds.). *The Social Science Encyclopedia* (Vol.2). New York: Routledge Taylor & Francis group.
- Chaithieng, T. (2017). Spiritual forest: Ecological and cultural heritage of indigenous peoples on land upper Isan. In Natsupha, C., & Uitrakul, P. (Eds). *North Isan Community Culture and Economy*. Bangkok: Creativity Co., Ltd.
- Chilton, S. (1991). *Grounding political development*. Colorado: Lynne Rienner.
- Dalton, R.J. & Welzel, C. (2018). The civic culture transformed from allegiant to assertive citizens. Cambridge: Cambridge University Press.
- Faulks, k. (2000). *Political sociology: A critical Introduction*. New York: New York University Press.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. London: Hamilton University Press.
- Goodin, E.R. (2003). *On reflective democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Harbermas, J., & Rehg, W. (1966). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Massachusetts: MIT Press.
- Huntington, S.P. (1969). *Political order in changing society* (2nd ed.). Connecticut: Yale University Press.

- Inglehart, F.R., & Wayne, E.B. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- Laotammatat, A. (2013). *Citizen politics: Towards the new millennium*. Bangkok: Torch Publishing Project.
- Meyer, T., & Hinchmanwith, L. (2008). *The theory of social democracy*. Oxford: Polity Press
- Mills, C.W. (1971). *The sociological imagination*. Harmondsworth, Penguin (originally published 1959).
- Munch, R. (1991). American and European social theory: Cultural identities and social forms of theory production. *Sociological Perspectives*, 34(3), 313-335.
- Nakata, T. (2012). *Thai politics: A system that does not have a tutorial to fix the problem*. Bangkok: Panyachon.
- Natsupa, C. (1997). *Thai culture and social change process* (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.
- Natsupa, C., & Ouitrakul, P. (Eds.). (2017). *Culture and economy of Isan Community North*. Bangkok: Creativity Co., Ltd.
- Na Pombejra, W. (2009). *Knowledge of Thai politics*. Bangkok: Wasira.
- Promgird, P. (2000). The political participation of people. *Rattasapasarn*, 48(9), 1-18.
- Promgird, P. (2013). *Political sociology* (2nd ed.). Khonkaen: KhonKaen University Printing.
- Promgird, P. (2014). Political culture and the development of democracy. *Royal Thai Naval Academy Academic Journal*, 1(1), 83-91.

- Promgird, P. (2016). Going beyond Thai democratic development trap through democratic political culture development: Towards more sustainable new path. *Romphruek Journal*, 34(1), 83-91.
- Punnahitanon, S. (2012). Democracy: Political sociologist perspective. *Social Science Journal*, 8(1), 9-65.
- Pye, L.W. (1972). Culture and political science: Problems in the evaluation of the concept of political culture. *Social Science Quarterly*, 53(2), 285-296.
- Pye, L.W. (2000). The elusive concept of culture and the vivid reality of personality. In Renshon, S. A., & Duckitt, J. (Eds.), *Political Psychology: Cultural and Cross Cultural Foundations*. London: Macmillan.
- Rujanasaeree, P. (2008). *The cultural of revolution*. Nonthaburi: Prachamati Party.
- Saengduangkhae, J. (1980). *The worldview of southern Thai people appearing in southern lullabies*. Bangkok: Krungsiam Publishing.
- Sen, A. (2000). *Freedom, rationality, and social choice: The arrow lectures and other essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Senelle, R. , Cle'ment, E., & Velde, E. (2012). *The road to political democracy*. U.S.A: ASP Publisher.
- Somwichian, K. (1971). *Political culture and political development*. Bangkok: Thai Watana Panich.
- Srisontisuk, S. (2014). *So-Esarn culture in research*. Chaing Mai: Faculty of Social sciences, Chaing Mai University.

- Sirikrai, S. (2007, November 8-10). *Development of democracy without changing cultural and political ethics*. In Documents for the academic conference on culture, politics, ethics and governance. The United Nations Convention Center, Bangkok.
- Thammawat, J. (1988). *Wisdom of Esan: A collection of articles on the Northeastern case study*. Department of Thai language and Eastern languages, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University.
- Wasi, P. (2007). *The community democracy: Foundations of solidarity and moral politics*. Bangkok: National Health Foundation.
- West, C. (2004). *Democracy matters: Winning the fight against imperialism*. New York: U.S.A. Penguin press.
- Wongchaisuwan, T. (2008). The future of Thai politics. *Romphruek Journal*, 26(1), 125-189.
- Wongtrangan, K. (2019). “*Political Culture in Democracy*” In the teaching papers subject Thai Political Evolution (6th ed.). Department of Arts Program.